

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

REFERENCES

1. Isaev, Y. F. (2002). *Professyonalno-pedahohycheskaia kultura prepodavatel'ia : ucheb. posobie dlia stud. vussh. ucheb. zavedenyi* [Professional and pedagogical culture of the teacher: studies. allowance for students of higher educational establishments]. Akademyia, 208 p. [in Russian].
2. Kalenskiy, A. A. (2016). *Rozvytok profesiino-pedahohichnoi etyky u maibutnikh vykladachiv spetsialnykh dysyplin vyshchyykh navchalnykh zakladiv ahrarnoi ta pryrodokhoronnoi haluzei* [The system of development of vocational and pedagogical ethics for future teachers of special disciplines of higher educational institutions of agrarian and environmental branches]. Kyiv, 391 p. [in Ukrainian].
3. Kalenskiy, A. A. & Melnyk, V. V. (2018). *Kryterii otsiniuvannia pidhotovlenosti maibutnikh Heolohiv do vykorystannia heoinformatsiinykh system* [Criteria for assessing the preparedness of future geologists for the use of geographic information systems]. Kyiv. p. 67, no.5. pp. 81–93. [in Ukrainian].
4. Prokhorchuk, P. S. (2018). *Profesiino-etychna kultura hrafichnogo dyzainera u naukovo-pedahohichnii literature* [Professional and ethical culture of graphic designer in scientific and educational literature]. Herald of Vinnitsa State Pedagogical University. un-th them M. Kotsyubinsky: "Modern Information Technologies and Innovative Methods of Training in the Training of Specialists: Methodology, Theory, Experience, Problems". No. 50, pp. 193–197. [in Ukrainian].
5. Sytnykova, M. Y. (2008). *Formyrovanye kultury professyonalno-pedahohycheskoi samorealizatsyy prepodavatel'ia vysshei shkoly* [Formation of a culture of professional and pedagogical self-realization of a teacher of higher education]. Belgorod, 42 p. [in Russian].
6. Goncharenko, S. (1997). *Ukrayniskiy j pedagogichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. (Ed.) S. Golovko. Kyiv, p. 373; 182 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.03.2019

УДК: 378.015.31:316.42-057,875

DOI:

Уляна Ткаченко, аспірант Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито актуальні проблеми національно-патріотичного виховання в закладах вищої освіти. Звернено увагу на сутність патріотизму, його різновиди, зокрема етнічний, територіальний, державний. Визначено особливості національного виховання студентів, спрямоване на культурно-історичний досвід рідного народу, його традиції, звичаї, обряди. Акцентовано на формування ціннісного ставлення особистості до Батьківщини, держави, нації, готовності до захисту національних інтересів, незалежності України. Виокремлено завдання та принципи національно-патріотичного виховання, зокрема принципи національної спрямованості, самоактивності та самореалізації полікультурності, історичної і соціальної пам'яті та ін. Зазначено форми патріотичного виховання у закладах вищої освіти. Це інформаційно-масові, діяльнісно-практичні, індивідуальні, наочні та ін. Запропоновано окремі виховні заходи, проведені в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії: інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, "філософський стіл", "відкрита кафедра", інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, "жива газета", створення книг, альманахів); діяльнісно-практичні (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, театр-експромт, ігри-драматизації, огляди-конкурси, олімпіади); інтегративні (клуби, фестивалі, асамблеї, гуртки); діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування); індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо); наочні (музеї, кімнати, зали, галереї, виставки студентської творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо).

Ключові слова: національно-патріотичне виховання; заклади вищої освіти; завдання та принципи національно-патріотичного виховання; форми національно-патріотичного виховання.

Лит. 6.

Ulyana Tkachenko, Postgraduate Student of Khmelnytskyi Humanitarian Pedagogical Academy

TOPICAL PROBLEMS OF NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION IN THE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The article deals with the topical problems of national-patriotic education in institutions of higher education. The attention is paid to the essence of patriotism, its varieties, in particular ethnic, territorial, and state. The peculiarities of the national education of students, aimed at the cultural-historical experience of the native people, their traditions, customs, rituals have been determined. The emphasis is on the formation of the person's value attitude towards the Motherland, the state, the nation, readiness to protect national interests, and the independence of Ukraine. The tasks and principles of national-patriotic education, in particular the principles of national orientation, self-actualization and self-realization of multiculturalism, historical and social memory, etc. have been singled out. The forms of patriotic education in higher education institutions have been indicated.

These are information-mass, activity-practical, individual, visual and others. Some educational events conducted in Khmelnytskyi Humanitarian Pedagogical Academy have been offered: informational-mass (discussions, disputes, conferences, "philosophical table", "open chair", intellectual auctions, rings, quizzes, evenings, trips to sources of native culture, history of state and law, "live newspaper", creation of books, almanacs); activity-practical (creative groups, centers, excursions, holidays, theater-impromptu, games-dramatization, reviews-contests, olympiads); integrative (clubs, festivals, assemblies, circles); dialogical (conversation, inter-role communication); individual (errands, creative tasks, reports, individual work, etc.); visual (museums, rooms, halls, galleries, exhibitions of student creativity, book exhibitions, thematic stands, etc.).

Keywords: national-patriotic education; institutions of higher education; tasks and principles of national-patriotic education; forms of national-patriotic education.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ідея патріотизму завжди була і залишається основою консолідації суспільства. Патріотизм є джерелом духовних і моральних сил, здоров'я суспільства, його життєздатності, які найбільш яскраво виявляються у переломні моменти розвитку, в періоди важких випробувань. Повноцінне життя в суспільстві і державі неможливе, якщо система виховання молоді позбавлена моральних основ, любові до Батьківщини. Усі реформи в політичній, соціально-економічній, культурній чи іншій сферах можуть бути реалізовані, якщо спиратимуться на духовно-моральні та патріотичні цінності. Система освіти загалом і науково-педагогічні колективи закладів вищої освіти зокрема повинні ефективно вирішувати складні завдання патріотичного виховання дітей і молоді, які знайшли своє відображення в офіційних документах: Законі України "Про освіту", Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді [4].

У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що **метою національного виховання** є виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування у молоді потреби й уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури. Отже, стрижнем системи виховання стає національна ідея, яка відіграє роль консолідувального чинника в розвитку молодого покоління, формування в нього активної життєвої позиції, відповідальності за народ, країну [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вихованню в дітей і молоді патріотизму надавали першочергового значення корифеї вітчизняної педагогіки: Г. Ващенко, О. Духнович, В. Огієнко, С. Русова, Я. Ряпо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші. Проблема формування в молодого покоління патріотичних почуттів, національної самосвідомості розглядали в контексті загального процесу виховання молодого

покоління українські дослідники: Т. Бондаренко, В. Борисов, О. Вишневецький, Т. Гавлітіна, О. Коркишко, В. Кузь, Р. Петронговський, Ю. Руденко, М. Сметанський, М. Стельмахович, Б. Ступарик, О. Стьопіна, К. Чорна тощо. Сучасні науковці (О. Вишневецький, П. Кононенко, В. Кузь, Ю. Руденко, К. Чорна та ін.) також значну увагу приділяють обґрунтуванню теоретико-методичних засад патріотичного виховання молодого покоління.

Психологічним механізмом формування і розвитку особистості, які лежать в основі патріотичного виховання, присвячені дослідження Л. Виготського, І. Вільчинської, І. Гальчинського, Г. Костюка, О. Леонтєва, В. Панка та ін.

До робіт, які стосуються психологічних аспектів етносвідомості, належать праці І. Бега, Й. Боришевського, П. Гнатенко, О. Киричука, В. Павленко, М. Пірен, С. Тагліна, О. Хрущ та інші [1].

Зв'язок національно-патріотичного виховання з полікультурним, метою якого є формування етики міжетнічних відносин, обґрунтовували Н. Миропольська, Г. Назаренко, О. Сухомлинська, Г. Філіпчук та інші.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити актуальні проблеми національно-патріотичного виховання в закладах вищої освіти, його завдання, принципи, форми.

Виклад основного матеріалу. Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, які накладаються на технологічну і комунікативну глобалізацію, міграційні зміни всередині суспільства, ідентифікаційні і реідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно

враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання сучасної молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України, про які повинні знати студенти.

Серед них Київська Русь, Велике князівство Литовське, Військо Запорозьке, Гетьманщина, Українська Народна Республіка, Гетьманат Павла Скоропадського, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна та інші українські визвольні проекти. На особливу увагу заслуговує формування української політичної культури в часи Речі Посполитої та Австро-Угорщини, нове осмислення ролі Кримського Ханату як держави кримськотатарського народу, включно з тривалим воєнним протистоянням і плідною військовою та культурною співпрацею [3].

Особливого значення набуває ознайомлення майбутніх педагогів в процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, зокрема у XX – XXI століттях це ОУН, УПА, дисидентський рух, студентська Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності та ін.

Цінним джерелом для розвитку сучасної теорії та практики національно-патріотичного виховання є педагогічна спадщина В. Сухомлинського. Він підкреслював, що справжнє народження громадянина відбувається тоді, коли дитина відчувається часткою народу і в ній, як сонячний промінь у краплі води, відображаються багатовікова історія цього народу, його велич і слава. У студентській молоді почуття патріотизму формується як любов до свого народу, любов до рідного слова, рідної природи; обов'язку перед народом, готовність стати на захист його інтересів; це прагнення, готовності служити Батьківщині.

Патріотизм – соціально-історичне явище. Елементи його виникли як усвідомлення родових зв'язків, обрядів, звичаїв. Слово “патріотизм” – грецького походження, у перекладі означає “Батьківщина, Вітчизна”.

У сучасній педагогічній літературі виокремлюють різні різновиди патріотизму. Це *етнічний патріотизм*, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо. Цей патріотизм є природженим і розвивається повноцінно, якщо особистість зростає у національно зорієнтованій сім'ї, навчається в українській школі. У процесі виховання етнічного патріотизму велике значення має вивчення історії українського народу, рідної мови, народних звичаїв, традицій [5].

У науковій літературі визначено також *територіальний патріотизм*, який ґрунтується на любові до того місця на землі, де людина народилася.

Існує також *державний патріотизм*, який ґрунтується на державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті. Це вищий патріотизм, що заснований на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості.

Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання та передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадського обов'язку, готовності в будь-який час стати на захист Батьківщини. Як справедливо зазначає І. Д. Бех, особистісну цінність почуття патріотизму генерує стійке переживання любові людини як до найближчого, так і до віддаленого середовища, в якому вона перебуває і яке є для неї значущим, тобто мова, культура, традиції. Слід пам'ятати, що неможливо бути патріотом і не відчувати свого кровного зв'язку з рідною землею, не знати чи забути, як любили її твої пращури, як берегли, як уміли розповідати своїм нащадкам про цю любов.

Національне виховання – це виховання студентів на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовікової виховній мудрості. Національне виховання є конкретно-історичним виявом загальнолюдського гуманістичного та демократичного виховання. Воно має забезпечувати етнізацію молоді як необхідну та невід'ємну складову їхньої соціалізації [6].

Справжній патріот гуманно ставиться до інших народів. Його культура проявляється в повазі інтересів, прав, самобутності людей інших національностей, підтриманні їх у боротьбі за свободу та незалежність, толерантності, готовності й умінні йти на компроміс із різними етнічними, релігійними групами заради миру в своїй державі й у світі.

Свідомий патріотизм несумісний із шовінізмом, расизмом, які проявляються в неповазі та навіть ненависті до інших народів і націй, їх культури і прав.

Патріотичне виховання, у процесі якого відбувається залучення студентів до джерел народної культури, ознайомлення з українськими обрядами, звичаями, а також до загальнолюдських цінностей, сприяє формуванню основ світогляду та світовідношення, ціннісних орієнтацій, соціально-культурного досвіду, ідеалів і переконань. Воно передбачає щонайперше формування у молоді національної самосвідомості.

Під час навчання у закладах вищої освіти студенти поступово накопичують знання й уявлення про малу батьківщину, на підставі яких формують патріотичне ставлення до рідного краю. Водночас вони повинні бачити рідну землю очима патріота не абстрактно-ідеалістично, тобто не лише з позитивного боку – процвітання, краси та могутності, а й щодо бід, проблем, вад, із якими доводиться зустрічатися повсякчас. Важливим завданням патріотичного виховання є подолання в майбутніх фахівців недовіри та підозрливості у ставленні до інших народів і націй, формування культури міжнаціональних відносин, громадянськості [4].

Національно-патріотичне виховання молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Патріотичне виховання – складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [1].

Завдання патріотичного виховання визначені у Концепції національно-патріотичного виховання. Це, зокрема:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

- сприяння набуттю молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

- формування мовленнєвої культури;

- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [3].

Патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку. Серед них:

- принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- принцип самоактивності й саморегуляції забезпечує розвиток у студентів суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, толерантне ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

мистецтва, вірувань інших народів; здатності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- принцип соціальної відповідності обумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в молоді готовності до захисту вітчизни та ефективного розв'язання життєвих проблем;

- принцип історичної і соціальної пам'яті спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців;

- принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні [3].

Складний процес національно-патріотичного виховання здійснюється в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей вихованців, із урахуванням основних напрямів діяльності студентів. Основними формами патріотичного виховання в академії є [2]:

1) інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, "філософський стіл", "відкрита кафедра", інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, "жива газета", створення книг, альманахів);

2) діяльнісно-практичні (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, театр-експромт, ігри-драматизації, огляди-конкурси, олімпіади);

3) інтегративні (клуби, фестивалі, асамблеї, гуртки);

4) діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування);

5) індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);

6) наочні (музеї, кімнати, зали, галереї, виставки студентської творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо).

Всю виховну роботу в закладі об'єднано в єдину виховну систему. Ця виховна система ґрунтується на принципах особистісно зорієнтованої взаємодії, залученні кожного студента до значущої для нього діяльності. Викладачі спрямовують свою роботу так, щоб вона сприяла відродженню й утвердженню духовної культури, вихованню фізично здорового, духовно багатого покоління, яке повинно шанувати свою Батьківщину. Пропонуємо окремі заходи, проведені в академії:

- Протягом року студенти та викладачі долучалися до плетіння маскувальних сіток для техніки та бліндажів у зоні бойових дій. Також

відбулась зустріч з учасником бойових дій Назарієм Чепко, під назвою "Славимо своїх героїв".

- У читальному залі бібліотеки ХГПА відбулася літературно-музична композиція "Скарби безсмертного Кобзаря".

- До 80-річчя з дня народження Василя Стуса було проведено зустріч студентів з Кузьмою Івановичем Матвіюком, колишнім політ'язнем, громадським діячем, головою Хмельницького обласного комітету захисту рідної землі. Він прочитав студентам лекцію "Феномен Василя Стуса" крізь призму досвіду власного спілкування з Василем Стусом. Зі слів Кузьми Івановича "Василь Стус – Шевченко ХХ століття"

- Урок-реквієм "Чорнобильський гіркий полин".

- Засідання круглого столу "З Поділлям у серці... Відомі земляки", яке проходило в стінах Хмельницького міського Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка "Просвіта".

- Члени студентської ради взяли участь в зустрічі з представниками ГО "Молодь за краще майбутнє". Координатори Леся Романюк та Владислав Гребенюк розповіли про громадську організацію, ознайомили студентів із планом заходів на травень та запросили до співпраці.

- Відбулась зустріч з письменниками та видавцями Братами Капрановими, під час якої учасники заходу долучилися до українського живого слова, журналістського розслідування, придбали книги та взяли автограф на згадку. Бібліотека академії отримала в подарунок книгу "Майдан. Таємні файли".

- Студенти академії в рамках відзначення Дня святого Валентина провели акцію "Валентинка для солдата". Виготовлені листівки з привітаннями успішно дійшли до адресатів-військових, які зараз захищають незалежність України.

- В актовій залі академії відбувся урок-реквієм пам'яті Небесної Сотні "Герої не вмирають!". Під час заходу студенти та викладачі, зокрема, переглянули фільм "Пишемо історію. Революція Гідності" та вшанували хвилиною мовчання пам'ять тих, хто ціною власного життя відстояв право українського народу на європейське майбутнє. В холі академії була також тематична інсталяція [2].

І цей перелік можна продовжити...

Висновки. Отже роль патріотичного виховання на сучасному етапі розвитку українського суспільства надзвичайно актуалізується. Саме завдяки ефективній його реалізації можна сконсолідувати суспільство, забезпечити духовне,

політичне та економічне відродження країни, її територіальну цілісність і безпеку.

Результатом патріотичного виховання у закладах вищої освіти має стати розвинений патріотизм. На початку третього тисячоліття ознаками патріотизму громадянина України є відчуття зв'язку з Батьківщиною, – є гордість за її героїчне минуле, прихильність ідеалам, цінностям і традиціям свого народу, почуття обов'язку перед Батьківщиною, готовність захищати, зберігати й збільшувати честь і славу своєї Батьківщини; прагнення використати власні можливості у збереженні та збільшенні її слави; високий рівень особистої духовності; гуманізм, милосердя, загальнолюдські цінності, що діють на благо Батьківщини тощо.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Перспективи подальших розвідок щодо актуальних проблем патріотичного виховання у закладах вищої освіти ми вбачаємо у проектуванні моделі шляхів реалізації основних напрямів патріотичного виховання, розробці системи заходів щодо цієї проблеми тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виховання громадянина, патріота, гуманіста: Навч.-метод. посібник. / К.І.Чорна. Київ, 2014. 96 с.
2. Єрохіна Н.М. Формування громадянської компетентності молоді за умов сучасного навчального закладу. *Виховна робота в школі*. 2015. № 12. С. 4–12.
3. Концепція національно-патріотичного

виховання URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/

4. Ласкавцева Я.Д. Виховуємо на традиціях. Харків, 2016. 125 с.
5. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ, 2009. 472 с.
6. Пальчевський С.С. Педагогіка: навч. посіб. Київ, 2012. 496 с.

REFERENCES

1. Chorna, K.I. (2014). *Vykhovannia hromadianyna, patriota, humanista: Navch.-metod. posibnyk* [Education of a citizen, patriot, humanist: Teaching method. manual]. Kyiv, 96 p.[in Ukrainian].
2. Ierokhina, N.M. (2015). *Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti molodi za umov suchasnoho navchalnoho zakladu* [Formation of civic competence of youth in conditions of modern educational institution]. *Educational work in school*. No. 12, pp. 4–12.[in Ukrainian].
3. *Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia* [The concept of national patriotic education]. Available at: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/[in Ukrainian].
4. Laskavtseva, Ya.D. (2016). *Vykhovuiemo na tradytsiiakh* [Educate on traditions]. Kharkiv, 125 p. [in Ukrainian].
5. Ortynskyi, V.L. (2009). *Pedahohika vyshchoi shkoly: navchalnyi posibnyk* [High school pedagogy: tutorial]. Kyiv, 472 p. [in Ukrainian].
6. Palchevskiy, S.S. (2012). *Pedahohika: navch. posib.* [Pedagogy: Studying manual]. Kyiv, 496 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.03.2019

“Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить...”

*Василь Сухомлинський
український педагог, публіцист, письменник, поет*

“Хто не живе для других, для щастя інших, для блага ближнього, для блага Батьківщини, на користь людству – той не живе для себе самого”

*Степан Ковалів
український письменник, педагог, перекладач*

“Хто осмислено спрямований заради добра в небезпеку й не боїться її, той мужній, і в цьому мужність”

*Аристотель
давньогрецький вчений-енциклопедист*

